

Gradišćanští Chorvati

- označení *gradišćanští Chorvati* má dvojitý význam:
  1. někteří autoři a část Chorvatů v Burgenlandu tak souhrnně označují všechny Chorvaty na východě Rakouska, na Moravě v Česku, na západě Slovenska a na západě Maďarska
  2. Chorvati v rakouském Burgenlandu toto označení používají také pro pojmenování sama sebe – chorvatské menšiny v Burgenlandu

Příchod a osídlení

- charakter chorvatské kolonizace Burgenlandu byl, stejně jako u moravských a slovenských Chorvatů, především rolnický
- na území dnešního Rakouska se kromě chorvatských rolníků usadil i malý počet příslušníků chorvatské nižší šlechty
- u gradišćanských Chorvatů byly majetkové poměry hlavním vnitřním rozlišovacím znamením – vytvořila se zvláštní hierarchie, složená z několika společenských vrstev, které byly vůči sobě poměrně uzavřené
- další vrstva vznikla tím, že bohatší sedláci posílali své syny na studia, aby získali lékařské, právnické, učitelské či kněžské vzdělání = takto se se postupně vytvořila nová společenská elita
- tato nově vznikající vrstva inteligence si dala za cíl hájit zájmy svého společenství, podílet se na jeho vzdělání a později také prosazovat jeho politické zájmy
- již v 17. století byly založeny první chorvatské školy
- během 18. století chorvatská menšina ekonomicky sílila, mnoho Chorvatů se stalo obchodníky, kteří jezdili své zboží prodávat i na trhy do chorvatského Varaždinu či Čakovce

- druhá polovina 19. století se nesla ve znamení rozvoje chorvatského jazyka a literatury
-> začínají vycházet první chorvatské noviny, chorvatský kalendář a školní učebnice =
toto období bývá nazýváno národním obrozením Chorvatů v západních Uhrách

20. století

- na počátku 20. století vzniklo několik chorvatských spolků, které vydávaly vlastní noviny -> některá z těchto sdružení fungují i v současnosti
- chorvatská menšina se začala v této době angažovat také na politickém poli – v roce 1922 byla založena politická strana *Samostalna hrvatska stranka*
- strana však v témže roce v parlamentních volbách do zemské vlády Burgenlandu zůstala kvůli nedostatku hlasů bez mandátu a v dalších parlamentních volbách v roce 1927 se spojila s druhou nejsilnější stranou Burgenlandu – křesťanskými socialisty

Současnost

- gradišćanští Chorvati se dělí do pěti skupin:
  1. *Haci* – severně od Neziiderského jezera v okrese Neusiedl am See
  2. *Poljanci* – jihozápadně kolem města Eisenstadt
  3. *Dolinci* – střední Burgenland kolem obce Grosswarasdorf (bývají považováni za nejuvědomější Chorvaty nejvíce odolávající asimilačním procesům)
  4. *Vlasi* – jih Burgenlandu, zhruba deset obcí v okrese Oberwart
  5. *Štoji* – nejjižnější burgenlandský okres Güssing jsou (jejich označení pochází od štokavského nářečí, kterým hovoří, což je odlišuje od zmiňovaných ostatních skupin žijících na severu)

- podle sčítání lidu z roku 2001 zvolilo v Rakousku gradišćanskou chorvatštinu jako obcovací jazyk (německy *Umgangssprache* – v Rakousku je při sčítání lidu otázka národnosti nahrazena otázkou obcovacího jazyka, užívaného v běžném denním styku) 19 412 osob
- nejvíce Chorvatů, kolem šestnácti tisíc osob, žije ve spolkové zemi Burgenland a další dva tisíce ve Vídni
- důležitou součástí života gradišćanských Chorvatů, kteří jsou katolíci, bývaly vždy poutě, většina Chorvatů z Burgenlandu se jich stále účastní
- mezi nejnavštěvovanější poutní místa patří Mariazell ve Štýrsku, Eisenstadt, Loreto, Dürnbach v Burgenlandu či poutní místo Peruška Marija u maďarské obce Zidan

Menšinová práva

- chorvatská menšina v Burgenlandu má dnes rozsáhlá menšinová práva
- důvodem je především odlišný politický vývoj v Rakousku po druhé světové válce
- gradišćanští Chorvati mají možnost školní výuky v gradišćanské chorvatštině
- zemský školský zákon z roku 1937 umožnil výuku v chorvatštině v různém rozsahu podle počtu Chorvatů v dané obci
- o rok později bylo Rakousko připojeno k Německé říši a výuka v chorvatštině byla zrušena
- další zákon o organizaci školství z roku 1962 spíše přispěl ke zrychlující se asimilaci chorvatské menšiny = rušení dvojjazyčných škol a zkrácením dvojjazyčné výuky z původních osmi let na čtyři
- článek 7 státní smlouvy z roku 1955 mezi Rakouskem a spojeneckými silami kromě práva na vlastní organizace, tisk a výuku v chorvatském jazyce také možnost používat chorvatštinu jako oficiální jazyk vedle němčiny na úřadech a soudech v Burgenlandu

- stejná práva byla garantována také početné menšině Slovinců v Korutanech
- článek této smlouvy však neměl až do sedmdesátých let 20. století žádný větší význam
- v roce 1976 vyšel *Zákon o národnostních menšinách*, který však Chorvati odmítali = protože omezoval jejich práva garantovaná ve státní smlouvě (námitky se týkaly především omezení užívání chorvatštiny při jednání s úřady)
- v novele tohoto zákona z roku 1987 byla již gradišćanská chorvatština ustanovena jako druhý oficiální jazyk v šesti ze sedmi okresů v Burgenlandu, je oficiálně uznána jako menšinový jazyk
- během roku 2000 byly umístěny zhruba v padesáti obcích Burgenlandu dvojjazyčné tabule
- podle rozhodnutí Ústavního soudu mají na dvojjazyčné tabule nárok obce, kde žije alespoň 10 % chorvatského obyvatelstva
- umístování dvojjazyčných nápisů a značení však čas od času vyvolává spory mezi zástupci gradišćanských Chorvatů a rakouskými politickými představiteli
- gradišćanští Chorvati mají také vlastní rozhlasové a televizní vysílání v gradišćanské chorvatštině
- první rozhlasová relace v tomto jazyce se začala vysílat v roce 1979, o deset let později se objevil první televizní pořad v gradišćanské chorvatštině
- rozhlasové a televizní vysílání v tomto jazyce od počátku zajišťuje největší rakouská státní rozhlasová a televizní stanice ORF, která má vlastní speciální sekci vysílání pro národnostní menšiny v Rakousku
- dnes má tato televizní stanice a rádio na programu hned několik relací v chorvatštině
- chorvatskou menšinu v Burgenlandu charakterizuje velký počet jejich organizací
- mezi největší nadregionální sdružení patří *Gradišćansko-hrvatski Centar* ve Vídni, *Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću* v Eisenstadtu a *KUGA* v Grosswarasdorfu

- některé z těchto větších organizací se zaměřují výhradně na potomky staré chorvatské diaspory, jiní do své činnosti zahrnují kromě nich také nově příchozí Chorvaty po válce na Balkáně v devadesátých letech 20. století, ale i další menšiny v Burgenlandu
- mimo nadregionální organizace funguje několik desítek dalších místních spolků – tamburské soubory, folklorní, pěvecké a divadelní soubory, různé hudební spolky a další -> tyto spolky lze nalézt prakticky ve všech vesnicích Burgenlandu, kde Chorvati žijí
- velký počet nadregionálních institucí gradišćanských Chorvatů má i svá negativa – způsobuje nejednotnost, především co se týče prosazování zájmů menšiny a její oficiální reprezentace
- žádná z těchto organizací není oficiálním zástupcem chorvatské menšiny, se kterým by rakouská vláda jednala
- otázkami národnostních menšin se zabývá zvláštní poradní orgán rakouské vlády *Volksgruppenbeirat* -> do této rady si menšiny svoje zástupce nevolí samy, ale ti jsou jmenováni z rozhodnutí vlády
- v rovině politické a hospodářské lze hovořit o úplné integraci gradišćanských Chorvatů do majoritní společnosti
- gradišćanští Chorvati stále uchovávají své etnické vědomí, chorvatský dialekt a rozdíly oproti vůči většinové společnosti
- u gradišćanských Chorvatů je užívání chorvatštiny nejrozšířenější – chorvatsky hovoří nejstarší i střední generace a z větší části také nejmladší generace
- vývoj Chorvatů v Burgenlandu nicméně směřuje k dalšímu vytrácení uzavřeného způsobu života a uzavřeného kulturního společenství Chorvatů